

Illyés Gyula
1902–1983

Meghalt egy költő. Neve gyászkeretben jelenik meg az újságok lapjain, hivatalos és baráti búcsúbeszédék méltatják érdemeit, s jelölik meg szellemi örökségének helyét abban a hétévszázados történelmi folyamatban, amelyet magyar költészetnek nevezünk.

Illyés Gyulát megsiratta, elbúcsúztatta és eltemette a magyar irodalom: távozása mégis többet jelent, mint egy pátriárkai korba ért költő szomorú elköltözése, többet, mint irodalmunk egyik legteljesebb életművének végleges lezárulása. Illyés halálával szellemi életünk egész erőtere alakult át hirtelen, egy magas igény és igaz mérték megtestesülése távozott el; annak a láthatatlan köztársaságnak, amelyet az egyetemes magyar irodalom alkot, mindenki által elismert legitim elnöke hagyta el helyét. A veszteség ezért nagyobb annál is, mint amelyet az első pillanatban éreztünk a gyász hír hallatán: Illyés halálával irodalmunk egy korszaka zárult le véglegesen, egy korszak, amely még a harmincas években kezdődött, a Nyugatnak a szellem védelmében vívott harcaival, a népi írók eszmei küzdelmeivel, és tartott félévszázadon keresztül, létrehozva irodalmi kultúránk nagyszabású vállalkozásait és értékeit.

Ennek a korszaknak kétségkívül Illyés Gyula volt vezető írói személyisége, ahogy őelötte Babits Mihály és ha visszafelé tekintünk az időben, Ady Endre, Arany János, Petőfi Sándor, Vörösmarty Mihály, Kazinczy Ferenc. A szerep, amelyet betöltött nemcsak munkásságának művészi értékére, nem is termékeny változatosságára épült: Illyés maga önzetlenül engedte maga elé a költészetben Szabó Lőrincet, a prózairodalomban Németh Lászlót, a publicisztikai irodalomban Bibó Istvánt, s noha mint költő, elbeszélő, drámaíró, műfordító, esszéíró, publicista és irodalomszervező valóban páratlanul sokrétű életművet hozott létre, egymagában ez a gazdag teljesség sem magyarázza a magyar kultúrában megszerzett vezető szerepét. Másról van szó; Illyés nemcsak egy nemzet művésze, hanem hivatott képviselője is volt, aki mindig hitelesen fejezte ki ennek a nemzetnek a történelmi tapasztalatait és törekvéseit. Az a korszak, amelyben dolgozott s amelynek szellemi arculatát részben az ő küzdelmes munkája alakította ki, meg volt győződve arról, hogy az irodalomnak a magyarság számára nemcsak írásművészetet kell adnia, ennél jóval többet: reális önismeretet, teremtő közösségi tudatot, életető erőt. Illyés annak tudatában végezte dolgát, hogy az irodalomnak a magyarság életében különleges küldetése van: a nemzeti hagyomány és identitás első letéteményese, s ezért a nemzeti összetartozás gondozásában, a nemzeti lét fenntartásában kell méltó felelősséget vállalnia.

Arról beszélék, amit a határokon innen és a határokon túl a magyar közírás, Illyés Gyula munkásságával szoros összefüggésben, „nemzeti sorskérdéseknek” nevez. Tudjuk jól, hogy e „sorskérdések” mi mindenben várnak felelős állásfoglalást személyektől és intézményektől egyaránt. Illyés maga a nemzeti tudat zavaraiiban, kihagyásaiban jelölte meg a huszadik századi magyarság legfontosabb gondját, s ezekből a zavarokból származtatta azokat a súlyos bajokat, amelyekre a szociológusok, a demográfusok, a történészek, a pedagógusok figyelmeztették a közvéleményt. Az orvoslás munkáját is ennél a legsúlyosabbnak ítélt bajnál akarta kezdeni, műveiben rendre az egész-

séges nemzeti tudat kialakításának teremtő kötelességére figyelmeztetett. „Egy halom donga – írta alig több mint egy évtizede – a ráillő abroncstól lesz hordó. Egy közösség összetartó szellemi ereje: a szellemi kohéziós erő is. A szellemi élet.” Az irodalomtól éppen azt várta, hogy ennek az összetartó szellemi erőnek a szervezője és forrása legyen, és minthogy nemcsak országban, hanem nemzetben is gondolkodott, tizenötmillió magyar között kívánta újrászóni vagy megerősíteni a szellem összetartó szálait: egy új közösségi tudatot, új közmegegyezést.

Ez a közösségi tudat sohasem irányult mások ellen, ellenkezőleg, azt a jövőbe sugárzó bizalmat fejezte ki, amely szerint a szellemi kohéziójában megerősödött és nemzeti tudatában egészséges magyarság lehet csak igazi társa és barátja a Dunatáj másnyelvű népeinek. Illyés, aki tanulmányok és műfordítások egész sorával tanúsította az emberi egyetemességbe, az irodalmak testvériségébe vetett hitét, meg volt győződve arról, hogy a magyarság csakis e szellemi kohézió teljes birtokában tud alkotó módon szerepet vállalni az európai népek nagy családjában. Ha, egy híres szállóige szerint, a nemzet naponkénti népszavazás, Illyés munkássága ennek az erkölcsi referendumnak az intézménye. Emberi alakja lassan a múltak ködébe merül, ez az intézmény azonban fennmarad továbbra is. Ameddig a magyar szó él az országban, a Duna táján és a Földön, Illyés Gyula életműve mindig nemzeti létünk letéteményese, magyarságunk oltalmazója, szellemi vértete marad.

Pomogáts Béla

Carlo Tagliavini
1903–1982

Carlo Tagliavini Bolognában született 1903-ban, elhunyt ugyanott 1982-ben. A két évszám, amely ott van a sírkövén, olyan életút kezdetét és végét jelzi, amely egy ideig Magyarországon át, s aztán már mindig ahhoz közel futott.

Talán a véletlenen múlt, hogy még gimnazista korában kezébe került egy olaszok számára készült magyar nyelvkönyv, s hogy ezt akkor áttanulmányozta. Azt azonban már nem tarthatjuk a sors szeszélyének, hogy nyelvünk iránti érdeklődése továbbra is élénk maradt: ez már tudósi pályájának átgondolt törekvéseiből következett.

Amikor a bolognai egyetemen a romanisztikai stúdiumok vonzásába került, a román nyelvet választotta szűkebb kutatási területül. Azonnal átlátta, hogy az eredményes munkához a szláv nyelvek és a magyar ismeretére is szüksége van: az 1920-as évek elején két tanulmányutat is tett hazánkban, Budapesten. Ezért vállalkozhatott – fiatal tudósként, de már mint a román nyelv szakértője és egyszersmind a magyar nyelv jó ismerője – okkal és joggal a 17. század végi, latin–román–magyar nyelvű, Bolognában őrzött *Lexicon Marsilianum* kritikai kiadásának gondozására.

Ilyen előzmények után logikus és természetes volt, hogy a budapesti tudományegyetem Carlo Tagliavinit hívta meg az általános romanisztika és a román nyelv előadójának, amikor ezeknek a tudományszakoknak magyarországi fejlesztését elhatároz-